

Alberto Pucer**120 LET PIRANSKEGA ARHIVA**

Ko so leta 1877 začeli rušiti staro občinsko palačo, kjer so zgradili novo (sedanjo), so iz občinskega arhiva ločili starejše gradivo, zlasti srednjeveško od novo nastajajočega. Tako je občina Piran taistega leta ustanovila svoj arhiv kot ustanovo, ki letos praznuje svojo 120-letnico. Prvotno se je imenoval Stari mestni arhiv - Archivio civico antico in je najprej bil oddelek Mestne knjižnice. Prvi arhivar Starega piranskega mestnega arhiva je bil grof Stefano Rota, od leta 1891 pa profesor Domenico Vata, ki je dolga leta uspešno opravljal svojo službo arhivarja.

Medtem ko je izolski arhiv leta 1903 zgorel, koprski pa med drugo svetovno vojno odnesen v Italijo, gre zasluga piranskemu učitelju in knjižničarju Domenicu Petroniu, da je piranski arhiv ostal doma. Takratno arhivsko gradivo je namreč dal obzidati pod stopnišče občinske palače in se je tako ohranilo do danes.

V preteklosti se je piranski arhiv večkrat selil oziroma zamenjal prostore svojega domovanja. Iz občinske palače preko lože do zgradbe sodišča; leta 1954 je prišel v sklop takratnega Mestnega muzeja (danes pomorskega), leto dni kasneje pa je Občinski ljudski odbor ustanovil samostojni Mestni arhiv. Po sklepu piranske občinske skupščine leta 1974 so ga priključili Pokrajinskemu arhivu Koper, vendar pod pogojem, da arhivsko gradivo in osnovna sredstva ostanejo v Piranu. Leto dni kasneje so arhiv preselili v prostore minoritskega samostana, kjer je domoval do oktobra leta 1995, ko se je preselil v prostore na Župančičevi. Te številne selitve v preteklosti pa so žal precej škodovali arhivskemu gradivu (predvsem starejšemu), da ga je bilo potrebno restavrirati in tako zaščititi pred nadaljnjim propadanjem. Precej starejšega gradiva pa je tudi posnetega na mikrofilmih.

Neprecenljivo vredno in raznovrstno piransko arhivsko gradivo, ki se kontinuirano hrani od leta 1173 naprej (prepis najstarejših dokumentov pa segata celo v leta 1036 in 1041), govori o bogati preteklosti Pirana, njegovem bližnjem in širšem zaledju, večjem delu Istre in nenazadnje o vlogi Pirana v evropskem prostoru.

Piranski arhiv hrani več kot 1800 primerkov notarskih pergamentnih listin (1173-1887), čez 70 dukalov ali doževih pisem (1263-1699), tudi pisanih na pergamentu (preparirani živalski koži) in okoli 9000 testamentov, pisanih na papirju, ki so bogat vir za zgodovinarje, etnologe, umetnostne zgodovinarje, pravnike, jezikoslovce... Med številnimi dokumenti in kodeksi iz obdobja beneške oblasti (1283-1797) velja omeniti še notarske knjige (najstarejša je iz leta 1282), statute občine Piran (najstarejši ohranjen v originalu je iz leta 1307, v prepisih so ohranjeni tudi odlomki statuta iz leta 1274), čez 140 vicedomskih knjig (vsebujejo vpis kratke vsebine pravnih aktov, s katerim so le-ti postali legalizirani) pa kataverske (knjige glob in kazni), komorniške (knjige prihodkov in izdatkov občine), knjige javnih prodaj in

dražb, knjige oseb (hudodelcev), ki so bili izgnani iz občine Piran, knjige obsodb, knjige o obmejnih sporih, knjigo prepisov vseh važnejših dokumentov, knjige o socialnih bojih v občini Piran, o občinskih ribjih loviščih in številne druge kodekse, ki so vsi "ročni izdelek" skrbnih pisarjev. Starejše gradivo je pisano v različnih pisavah in do zadnjih desetletij 15. stoletja v srednjeveški latinščini, sele po letu 1480 se začena kot uradni jezik uveljavljati italijanščina, ki pa je bila močno "oplemenitena" s primesmi piranskega ljudskega jezika.

Veliko gradiva je tudi iz francoskega, avstrijskega, italijanskega in povojnega obdobja. Poleg občinskega arhiva so tu shranjeni še arhivi raznih likvidiranih podjetij (Rudnik Sečovlje, Ladjedelnica Piran, Splošna plovba Piran...), številnih osnovnih in srednjih šol, sodišča, raznih družin (Tartini, Gabrielli, Smareglia...), razne zbirke (načrti, plakati, fotografije in razglednice...), inkunabule (prve tiskane knjige) itd. Vsega arhivskega gradiva je okoli 800 tekočih metrov.

Iz tega bogatega piranskega arhivskega gradiva so bile tako s strani domačih kot tudi tujih avtorjev oziroma raziskovalcev (iz Italije, Hrvaške, Nemčije, Švice, Avstrije in celo iz ZDA) napisane številne zgodovinske knjige, razprave, referati, diplomske naloge, doktorske disertacije. Osnovnošolcem in srednješolcem je piransko arhivsko gradivo služilo za pripravo več raziskovalnih nalog, študentom pa za seminarska in diplomska dela. Napisani so bili številni članki, pripravljene razstave s katalogi, posnete radijske in TV oddaje ...

Piranski arhiv obišče vsako leto več raziskovalcev. Izredno veliko zanimanje kažejo tudi srednje in osnovne šole tako iz Slovenske Istre kot notranjosti Slovenije.

Ob 120-letnici so v avli piranskega arhiva pripravili razstavo, ki prikazuje akte o nastanku in domovanju arhiva v preteklosti, primerke nekaterih zanimivejših dokumentov različnih fondov iz zbirke - le delček neprecenljivega bogastva, ki ga hrani arhiv.

Na enem od dveh kamnitih stebrov za zastave ob vhodu na Tartinijev trg je vklesan stavek, ki se v prevodu glasi: "Po naših molitvah boš varna ostala zemlja Piranska". Danes lahko z zanosom ugotovimo, da je del te piranske zemlje tudi piranski arhiv, na katerega so bili ponosni naši predniki, smo ponosni mi in nedvomno bodo tudi naši zanamci, kajti arhiv je osebna izkaznica in duša mesta.

Salvator Žitko

Razstava "GOVOREČE PODOBE" (Ilustrirana padovanska biblija med besedo in podoba) "Visibile parlare" (Bibbia Istoriata Padovana tra parola e immagine) Akademije dei Concordi iz Roviga

Ob koncu junija 1997 je bila v atriju Pokrajinskega muzeja Koper v sodelovanju s Samoupravno skupnostjo